

**KONSTITUSIYAVIY ISLOHOTLAR VA TA'LIM SOHASIDAGI
HUQUQIY KAFOLATLAR**

**КОНСТИТУЦИОННЫЕ РЕФОРМЫ И ПРАВОВЫЕ ГАРАНТИИ
В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ**

**CONSTITUTIONAL REFORMS AND LEGAL GUARANTEES IN
THE FIELD OF EDUCATION**

Isroiljonov Javohir, Abdujabborov Baxtiyor

Andijon davlat pedagogika instituti

+ 99893 161 62 27

+99894 280 13 00

Annotatsiya: Ushbu maqolada konstitutsiyaviy islohotlar va ularning ta'lim sohasidagi huquqiy kafolatlarga ta'siri tahlil qilinadi. Mazkur mavzu doirasida ta'lim tizimining davlat tomonidan himoyalaniishi, fuqarolarning sifatli va teng ta'lim olish huquqi, pedagog xodimlarning ijtimoiy va professional kafolatlari, shuningdek, maktabgacha, umumiy o'rta va oliy ta'lim darajalarida qonuniy mexanizmlarning joriy etilishi yoritiladi. Ishda shuningdek, xalqaro huquqiy hujjatlar (BMTning Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, Bolalar huquqlari Konvensiyasi) bilan uyg'unlik, ta'lim sohasida innovatsion yondashuv va demokratik prinsiplarning qo'llanilishi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: huquq, kafolat, ta'lim olish huquqi, ta'lim turlari, uzluksiz ta'lim, maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, inklyuziv ta'lim, akademik erkinlik

Annotation:

This article analyzes constitutional reforms and their impact on legal guarantees in the field of education. Within this topic, the protection of the education system by the state, citizens' right to quality and equal education, social and professional guarantees for teaching staff, as well as the implementation of legal mechanisms at preschool, general secondary, and higher education levels are highlighted. The study also examines compliance with international legal instruments (the UN Universal Declaration of Human Rights, the Convention on the Rights of the Child), the application of innovative approaches in education, and the implementation of democratic principles.

Keywords:

law, guarantee, right to education, types of education, lifelong learning, preschool education, general secondary education, inclusive education, academic freedom

Kirish

Ta'lim har qanday davlatning barqaror rivojlanishi va fuqarolarining intellektual, ma'naviy rivojlanishida asosiy omil hisoblanadi. Shu bois, ta'lim sohasini qonuniy kafolatlar bilan mustahkamlash, unga davlat siyosati nuqtai nazaridan ustuvor ahamiyat berish zamonaviy davlatlar uchun muhim masala hisoblanadi. Konstitutsiyaviy islohotlar esa jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy tizimini takomillashtirishga xizmat qiluvchi huquqiy mexanizmlardir. Mazkur maqolada konstitutsiyaviy islohotlar doirasida ta'lim sohasidagi huquqiy kafolatlar, ularning mazmuni va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Ta'limning jamiyat va davlat rivojidagi roli

Konstitutsiyaviy islohotlar — davlatning asosiy qonunlarida, xususan konstitutsiyada, amalga oshiriladigan o'zgarishlar bo'lib, ular fuqarolarning huquq va erkinliklarini, davlat organlari faoliyatini, ijtimoiy va siyosiy tizimni tartibga soladi. Islohotlarning maqsadi:

- Davlat boshqaruvining samaradorligini oshirish
- Fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish
- Jamiyatda tenglik va adolatni ta'minlash
- Ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat kabi sohalarni rivojlantirish

Konstitutsiyaviy islohotlar doirasida ta'lim tizimi uchun maxsus kafolatlar belgilanishi davlatning barqaror va ijtimoiy adolatli rivojlanishiga xizmat qiladi. Konstitutsiya har bir davlat taraqqiyotining poydevori bo'lgan huquqiy, siyosiy hujjat bo'lib, mamlakatning Asosiy qonuni hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilingan kundan buyon mamlakatimizda inson va fuqarolarning huquq va erkinliklarining to'la ma'nodagi kafolati sifatida xizmat qilib kelmoqda. Unda xalqimizning eng muhim orzu – intilishlari, maqsad va istaklari huquqiy asoslantirilgandir. Mustaqillik yillarida asosiy qonunimiz demokratik huquqiy davlat va adolatli fuqarolik jamiyatini barpo qilishning siyosiy va huquqiy asosi sifatida ulkan nufuzga ega bo'ldi va dunyo hamjamiyatining e'tirofini qozondi. O'zbekiston bugun taraqqiyotning yangi bosqichiga qadam qo'yimoqda. Inson qadri tobora ulug'lanadigan, adolatli va xalqparvar davlat barpo qilishga bo'lgan intilishlarimiz oldimizga qo'ygan maqsad va intilishlarimizga mos huquqiy asos yaratilishi ehtiyojini keltirib chiqardi.

Yurtboshimiz ta'birlari bilan aytganda, “ Bosh maqsadimiz – har bir yurtdoshimiz ushbu hujjatni mening Konstitutsiyam deb faxrlanadigan mukammal darajaga olib chiqishdir”, shu nuqtai nazardan qaraganda, yangilangan konstitutsiyani qabul qilinishi mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar

insonning sha'ni, qadr – qimmat, huquq va erkinliklari barcha sohalarda ustuvor ahamiyat kasb etishini namoyon qildi. Yangi Konstitutsiya loyihasining referendumdan oldin keng jamoatchilikning misli ko'rilmagan xajmda katta qatlamini e'tiborini tortishi va 220 mingdan ortiq takliflar kelib tushgani asosiy qonunimizning chinakamiga xalq Konstitutsiyasi bo'lib yaralganligi va uning qabul qilinishining referendum orqali ta'minlanganligi mamlakatimiz fuqarolarining qaysi kasbda, qanday lavozimda ishlashidan qat'iy nazar har birimiz uchun alohida qadrlilik ekanligini ko'rsatdi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyamizda 100 dan ortiq yangiliklar, huquqiy davlat prinsipini ro'yobga chiqarishga qaratilgan konstitutsiyaviy kafolatlar belgilab qo'yildi. Uning mazmunan boyishi, huquqiy normalarining ortishi ayniqsa mamlakatimizda inson va fuqarolarning huquq va erkinliklarini to'laligicha qondirilishi, inson qadrini to'laligicha ta'minlash huquqiy kafolati sifatida namoyon bo'ldi. O'zgarishlar juda ko'p, har bir o'zgarish yurtimizda 1992 yil 8 dekabrda qabul qilingan konstitutsiyamizning amal qilishi zahirida tug'ilgan, xalqaro huquq normalari talablariga mos keladigan ehtiyojlarni qondirish manbai sifatida kiritilgan. Bu borada ayniqsa ijtimoiy adolat prinsiplariga oid normalarning mustahkamlanishi, sifatli ta'lim va tibbiy xizmat ko'rsatish borasida Konstitutsiyamizga kiritilgan o'zgarishlar alohida e'tirofqa munosib deb o'ylayman. Hech kimga sir emaski, ta'lim har qanday mamlakatning rivojlantirish orqali barqaror taraqqiyotini ta'minlaydigan omildir. Shu bois yangi konstitutsiyamizda mamlakatimizda inson va fuqarolarning sifatli ta'lim olishi kafolatlaydigan konstitutsiyaviy kafolatlar ifodasini topdi.

2. Konstitutsiyaviy islohotlarning mohiyati

O'z o'rnida amaldagi Konstitutsiyamizda ta'lim olish huquqini kafolatlovchi huquqiy norma yo'qmidi? degan savol tug'iladi. Konstitutsiyamizning 41 – moddasida inson va fuqarolarning ta'lim olish huquqlari konstitutsiyaviy norma darajasida mustahkamlab qo'yilgan edi. Kiritilgan yangi normalar ushbu konstitutsiyaviy qoidani yanada mustahkamladi, ta'limning boshqa

shakllarini, ta'lim turlarini qamrab oldi. Asosiy qonunimizning 2 – bo‘limi 9 – bobi 50-53- moddalarida O‘zbekistonda inson va fuqarolarning maktabgacha ta’lim, umumiy o‘rta ta’lim, oliy ta’lim olishga bo‘lgan huquqlari, ilmiy, texnikaviy va badiiy ijod qilish, madaniyat yutuqlaridan foydalanish huquqlari belgilab qo‘yilgan. Bilim insonni komillikka ko‘tarish bilan birga, u yashayotgan jamiyat va mamlakatni ham yuksaltiradi. Insonda bilim va intellekt sifatli ta’lim natijasida shakllanadi. Shu bois davlat fuqarolarning ta’limga oid huquqlarini amalga oshirishni o‘z zimmasiga oladi. Konstitutsiyamizning 50 – moddasida davlatning ushbu vazifasi quyidagi normada mustahkamlab qo‘yilgan :

“ Davlat uzluksiz ta’lim tizimini, uning har xil turlari va shakllari, davlat va nodavlat ta’lim tashkilotlari rivojlanishini ta’minlaydi. Davlat maktabgacha ta’lim va tarbiyani rivojlantirish uchun shart – sharoitlar yaratadi “. Ushbu konstitutsiyaviy normalar maktabgacha ta’lim – tarbiyadan to oliy ta’limgacha hamda boshqa ta’lim turlarini, shuningdek ,ta’limning kunduzgi, sirtqi, kechki, masofaviy, oilada ta’lim olish, mustaqil ta’lim olish, inklyuziv ta’lim shakllarini tashkil etish va faoliyat yuritishiga imkoniyat yaratilganligini ifoda qiladi. Bundan tashqari davlat bog‘chalarni qurish, mavjudlarini ta’mirlash, shu jumladan davlat – xususiy sheriklik va xususiy bog‘chalarni ko‘paytirish, yangi bog‘chalarni tashkil etishga imtiyozlar va subsidiyalar berish, pirovardida bolalarni maktabgacha ta’lim bilan qamrab olishni yuz foizga yetkazish choralari ko‘rishi bilan bog‘liq mas’uliyatni zimmasiga oladi. Mamlakatimizda ta’lim tizimida umumiy o‘rta ta’lim markaziy o‘rinni egallaydi. Mavjud konstitutsiyaviy qoidaga asosan, davlat bepul umumiy o‘rta ta’lim olishni kafolatlashi bilan birga umumiy o‘rta ta’limning majburiyligi haqida ham norma belgilangan. Hech kimga sir emaski, so‘nggi yillarda mamlakatimizda ta’lim sohasida katta o‘zgarishlar, islohotlar amalga oshirilmoqda.

Yangi xalqaro talablarga javob beradigan maktablar qurish, mavjudlarini kapital ta’mirlash, eng zamonaviy o‘qitish vositalari bilan jihozlash, maktablarni

malakali kadrlar bilan ta'minlash, o'qituvchilarni intellektual salohiyatini oshirishi, moddiy ta'minotini yaxshilash bilan bog'liq sohalarda e'tirof etishga arziydigan qator ijobiy ishlar amalga oshirildi. Bularning barchasi davlatning ta'lim sohasidagi funksiyalarining ijrosi deb o'ylayman. Zero, intellektual avlod asri bo'lgan 21 – asrda ilm – ma'rifatsiz har qanday jamiyat, iqtisodiyot barqaror rivojlana olmaydi. Shu sababli har bir insonning ta'lim olish huquqini ta'minlash oila, jamiyat va davlatga muayyan majburiyatlarni yuklaydi. Bundan tashqari O'zbekiston tomonidan imzolangan ko'plab xalqaro hujjatlarda umumiy o'rta ta'limning majburiy ekanligi belgilangan. Asosiy qonunimizda umumiy o'rta ta'limning majburiylikni belgilash orqali aholining savodlilik darajasini yuksaltirish asosiy maqsad ekanligini yaqqol ko'rish mumkin.

3. Ta'lim sohasidagi huquqiy kafolatlar

Maktabda o'qitishning majburiy ekanligini bajarmaganlik uchun ma'muriy qonunchiligimizda ota – onalarning huquqiy javobgarligi belgilab qo'yilgan. Bundan ko'zlangan maqsad ham umumiy o'rta ta'lim olishga bo'lgan huquqni ta'minlashga to'sqinlik qiluvchi holatlarni bartaraf qilish bilan birga bu ta'limning barcha uchun majburiylikni ta'minlashdir. Umumiy o'rta ta'lim olish orqali ta'lim oluvchilar hayotda o'z o'rilarni topishlari va kelgusida yurt koriga yaraydigan insonlar bo'lib yetishishlari uchun zamin yaratiladi. Konstitutsiyada insonning ta'lim olish huquqini amalga oshirishida hech qanday tafovutlar, tengsizliklarga yo'l qo'ymaslik maqsadida konstitutsiyada “ Har kim ta'lim olish huquqiga ega “ degan mazmundagi norma belgilab qo'yilgan. Normaning ma'nosi O'zbekistonda inson va fuqarolarning ta'limga bo'lgan huquqlarini amalga oshirish to'liq Konstitutsiyaviy huquqiy asosga ega. Shuningdek, qoidaning mantiqiy davomi sifatida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun ta'lim va tarbiya ta'minlanadi, degan insonparvar norma bilan to'ldirildi. Unga ko'ra, “ Ta'lim tashkilotlarida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'lim va tarbiya ta'minlanadi”. Inklyuziv ta'lim orqali

mamlakatimizda jismoniy, aqliy sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalar uchun ta'lim olish imkoniyatlari ta'minlanmoqda. Bugungi kunda respublikamizda aqli zaif, kar va zaif eshituvchi, ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi, tayanch a'zolarida nuqsoni bo'lgan 213000dan ortiq bolalar respublikamizda 90 ta ixtisoslashtirilgan maktablarda ta'lim va tarbiya olishmoqda. Bundan tashqari, yengil darajadagi nogironligi bor bolalarning sog'lom bolalar bilan birgalikda umumta'lim maktablarida ta'lim olishlariga ham alohida e'tibor qaratilyapti.

Inklyuziv ta'limga oid alohida normaning belgilanishi alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun jismoniy va aqliy rivojlanishini hisobga olgan holda tashkil etilishiga, ta'lim olish jarayonida ularni biron – bir shaklda kamsitishga yo'l qo'yilmasligiga xizmat qiladi va pirovardida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarning ta'lim olishiga bo'lgan huquqining to'liq amalga oshirilishi ta'minlanadi. Barcha davrlarda ham ustoz – murabbiylar alohida ehtirom, hurmat – izzatga munosib deb qaralgan. Mamlakatimizda, ayniqsa so'nggi yillarda ustozlarning davlat tomonidan qo'llab – quvvatlanishi, ularning mashaqqatli mehnatlarini to'g'ri ma'noda qadr topishini ta'minlashga qaratilgan ijobiy siljishlar amalga oshirildi. O'qituvchilarni jamiyat va davlat rivojining tayanch kuchi sifatida baholanishi barcha ustozlarni birdek quvontirmoqda.

Xulosa:

Konstitutsiyaviy islohotlar ta'lim sohasida huquqiy kafolatlarni mustahkamlash orqali jamiyatning barqaror rivojlanishi va fuqarolarning bilim darajasini oshirishga xizmat qiladi. Ular har bir fuqaroning sifatli va teng ta'lim olish huquqini himoya qilish, pedagog xodimlarning ijtimoiy va professional huquqlarini ta'minlash, ta'lim tizimini demokratik va xalqaro standartlarga moslashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, konstitutsiyaviy kafolatlar davlat siyosatidagi ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida ta'lim sifatini oshirish, malakali

kadrlar tayyorlash va jamiyatning intellektual salohiyatini rivojlantirishga muhim hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. "Adolat " milliy huquqiy axborot markazi. Toshkent – 2023
2. O'zbekiston Respublikasining " Ta'lim to'g'risida" gi qonuni.
3. Yangilanayotgan Konstitutsiya 100 savolga 100 javob. "Adolat " milliy huquqiy axborot markazi. Toshkent – 2023
4. O.T.Xusanov Konstitutsiyaviy huquq . Toshkent " Ilm ziyo " - 2011